پایەی (موجیلا ، موجیلە) یان مقامی (موجیلا ، موجیلە) یەكێكە لە مقامە

كۆنەكانی ناوچەی گەرمیان كە لە شاری كفری لەدایک بووە .

ژیانی موجی مقام خوێن :

کەسایەتیەکی مقام خوێن کەلە شاری کفری لەدایك بووە و ژیاوە وە تا ناوەڕاستەکانی تەمەنی هەر لە شاری کفری ژیانی کردوە ، موجی لەسالێ ١٨٠٢ لە شاری کفری لە دایک بووە و لە بنەماڵەی داودیەکانە کە یەکێکە لە دیارترین بنەماڵەکانی ناوچەی گەرمیانە کە دەستێکی دیار و ڕۆڵێکی بەرچاوی هەبووە لە پاراستن و زیندوو هێشتنەوەی هەوا کوردییە ڕەسەنەکان و پارێزەرێکی زۆر باشی پایە و مقامە گەرمیانیەکان بوون لەوانە (پایەی ئای ئای ، پایەی غەزەل ، پایەی ئورفە ، پایەکانی سێگا و چوارگا و ڕاست پێنج گا ، قەتار و خاکەر ، قەتار و ئەلاوەیسی ، قەتاری خورشیدی ، قەتار و تەرز و وتنە دیارەکانی ناو ئاینی یارسان . . . . هتد) بەهۆی ئەوەی لە بنەماڵەیەکی ئاوها هونەری هاتووەتە بوون هەربۆیە هونەر لای موجی نامۆ نەبووە و ژینگەی هونەری چواردەورەکەی وای کردوە زۆر بەزوویی ئاشنای ئەو هەوا ڕەسەنانە ببێت کەلە ناوچەی گەرمیان و دەوروبەری دەخوێنرا وە نزیکایەتیەکی زۆر باشی لەگەڵ مامۆستا شەڵتاغی گەورە مامۆستای مقاماتی عێراق هەبووە لە ڕووی تەمەنەوە موجوو بەتەمەن بچووکتر بووە تەنها نۆ ساڵێکیان لەتەمەندا لەگەڵ شەڵتاغدا نێوان بووە، موجی یەکێك بووە لە شارەزایانی ئاین و مقام خوێن و مدیحەخەونەکانی شاری کفری بەهۆی ئەم نزیکایەتیەوە فێری شێوازەکانی خوێندنی مقامە عێراقیەکان و تەجویدی قورئان بووە کە ڕۆڵێکی گرنگی هەبووە لە بەرەو پێشچوون و شارەزایی مەقام خوێن موجی .

دوای ئەو هەموو پێشکەوتنە هونەریەی مقام خوێن قۆناغێکی تری هونەری لە ژیانیدا دەست پێدەکات کە ئەویش دەست بردنە بۆ داهێنان و وردەکاری نێو پایە کوردیەکان و ئەو هەوایانەی کە فێری بووە ئەو شێوازە وتنە باوانەی کە هەبووە وەکو قاڵبێکی بنەچەیی خوێندنی دەقە ئاینی و شیعرە کوردیە کلاسیەکان بەتایبەت شیعری دە بڕگەیی ماچۆی یان سۆرانی کە شێوازێکی باوی سەردەمەکە بووە لە بەیانکردنی هەم هەوا کوردیەکان هەمیش نوسینەکان ، دیارترین هۆنراوەکان کە بۆ شێوازە گەرمیانیەکان بەکار دەهێنرا هۆنراوەکانی مەولەوی بووە ڕاستیەکەی ئەمەش بەهۆی ئەوەی شێوازی ماچۆ گۆیی بەکار دەهێنرا لەسەر ئەو هەوایانەی کەبە میراتی ئاینی لە ئاینی یارسانەوە مابووەوە بۆ گەرمیانیەکان دواتریش ئەم ڕیشە کلتورییە ئاینە ماچۆ گۆییە شۆڕبوبوەوە بۆ ناو هونەری ڕەسەنی ناوچەکە کە هاوکات بنەماڵە و هۆزە گەورەکانی داودی و زەنگەنە و باجەڵان و شێخانی و کاکەیەکان بە زمانی ماچۆ گفتوگۆی ڕۆژانەیان سەودا دەکرد هەربۆیە گوتنە ماچۆیەکان بۆ مقام خۆین موجی نەك نامۆ نەبوو بەڵکوو هەرچیەکیشی بخوێندبایە بەو شێوازە زارە دەیخوێند ، وردە وردە مقام خوێن موجی ئاستی هونەری و خوێندنی هەواکان پێشتر کەوتوو تاگەیشتە ئەوەی کە شێوازە خوێندنێکی پایەی حیجازی داهێنا و چەند هۆنراوەیەکی دە بڕگەی ماچۆی وەکو کراسێك کردە بەری سکێڵە مۆسیقیەکەو داهێنانێك و مقامێکی تری بۆ مقامە گەرمیانیەکان زیاد کرد بەناوی مقامی (موجیلا) ، ئێستا پێویستە بزانین کە ناوی موجی لە ئەزەڵدا ناوی چیە و موجیلاش واتای چیە ، لە زۆربەی فەرهەنگە کوردیەکاندا و بەپێی ئەو شێوازە ئاخاوتنەی کەلە گەرمیاندا هەیە پیتی (د) وەکو پێویست دانی پێدا نانرێت ئەگەر بکەوێتە ناوەڕاست و کۆتاییەوە وەکو (منداڵ

: مناڵ ، بەغداد : بەغا ، دەربەندیخان : دەروەنی خان ، مەحمود : مەحمود ، مەجید : مەجی . . .هتد) هەر لێرەوە دیارە کە ناوی (موجی یاخوود مەجی) بە ئەزەڵ ناوی (مەجید)ە و وەکو نازناو بە موجی بانگکراوە ،بەڵام بابەتی (موجیلا یان موجیلە) شـــتێکی ترە ، لە گەرمیاندا و لە زۆربەی فەرهەنگە کوردیەکاندا پاشگری (لە) بۆ کەسێک یان شتێک بەکار دێت کە لە باڵایا بچوک بێت یان مناڵ بێت نمونە (ورد : وردیلە ، بەرخ : بەرخیلە ، گەرد : گەردیلە . . . .هتد) یانی وەکو بەکار هاتن پاشگری (لە) بۆ شتانێکیش بەکار دێت کە شتێک شتێکی لێ بێتەوە ، (گەردیلە لە گەرد بوەتەوە بەمەش گەردیلە بەشێکی بچووکی جیا بوەوەی گەرد)ە لیرەوە بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە ناوی (موجیلە یاخود موجیلا) لە دوو بەش پێک هاتووە بەشی یەکەمی (موجی) کە ناوی مەجیدە وە بەشی (لە یاخود لا) پاشگری جیابوەوەی شـــتێک لە کەســـێک هەردوکی پێکەوە واتای ئەوە دەگەیەنێت (مقامەکەی مەجید یاخودی مەجیدی هەروەکو چون خورشیدی واتا ئەو شتەی خورشید) یانی ئەگەر بمانەوێ بەرامبەر وشەیەک بۆ وشەی (موجیلە) بڵێین (مەجیدی).

لە ڕووی زانســـتیەوە پایەی موجیلە بەم شـــێوەیەیە ، چی باری ســـەرکەوتن چ باری هاتنە خوارەوەی تەواو تەواو جیاواز بووە لە شـــێوازە وتنەکانی ناوچەی گەرمیان هاوکات مقام خوێنەکەمان بەتەواوی جێ پەنجەی خۆی لەنێو مقامەکەدا جێ هێشـــتبوو هەربۆیە زۆر بە زووی لەناو خەڵکی ناوچەکەدا دەنگی دایەوە و خەڵك ئەم شـــێوازو خوێندنەیان ڕەوانکرد و

دەووتووە ، پایەی شێوازە وتنەکە لەڕووی زانستەوە زۆر نزیك بوو لە حیجاز دیوانی ئەمڕۆ کە لقەکانی بریتین لە :

مســنوی . مدمی ، حوێزاوی ، هەماوێن ، قەتەر ، حجاز شــەیتان ، حجاز ئاچغ ، ســعیدی ، عریبۆن عەجەم

بەڵام موجیلا بەشێك لە پایەی نەهاوەند وەکو دەست پێك وەردەگیرێت لەکاتی هاتنە خوارەوەدا حیجازەکە لە نیوەیدا کۆتای پێ دەهێنێرێت و لە ڕووی کۆنســێپتی مقامەکەشـــەوە هەندێك نزیکایەتی و هاوشێوەیی لە گەڵ خاوکەری سەر تەرزی قەتاردا هەیە ، ڕۆژگاری سەختی و گوزەرانی ژیانی موجی وای کرد بچێتە کەرکوک و لەوێشەوە بچێتە شاری بەغداد وە لەوێوە مۆسـیقیە بەغدادیەکان ئەم شـێوازەی موجییان زۆر بە جوان دەزانی و لێیان وەرگرد هەڵبەتە تەمەن مەودای تۆمار کردنی پێ نەدا بەڵام شـێوازە وتنەکە هەر مایەوە تا کاتێك لەسـەردەمی مقـام خوێنی عێراقی یوســـف عمر لەژێر نـاوی (مـدمی) واتـا خوێنـاوی تۆمـار کرا وەکو شـــێوازێکی مقامی عێراقی و لەتەنیشـــتیەوە وەکو مێژوو ناوی مقام خوێن موجی و هاوکات ناوی موجیلای لە تەنیشـــتیا وەکو پەراوێز نوســـرایەوە هاوکات مقام خوێن موجی لە ســـاڵی ١٨٨١ لە شاری کەرکوک کۆچی دوای کردووە .

بەشێکی شارەزایانیش بەم شێوازە دەیهێننە زمان :

ئەم مقامە لە دوای ئەوەی مقامخوێنی گەورە و دیاری نـاوچەی گەرمیان موجی کە لە کفری دەژیا و باروپێگەی پێچاوەتەوە بۆ بەغدا بە مەبەســـتی ژیانێکی باشـــتر ئەم شـێوازە وتنەی

لەگەڵ خۆیدا بردبێت بۆ بەغداو لەوێ گەورە مقام خوێنی عەرەب یوســـف محمد پەرەی پێدابێت و نـاوی لێنـاوە مەدمی و لقێکی ســـەر حیجـازی دیوانە وە زیـاتر لە کـاتی ئـازاری نەخۆشـــی و ســـەرە مەرگ و دەڵدانوەی نەخۆش لەلایەن ئیشـــکگەرەکەیەوە خوێندراوە ناوی مقامەکەش بە خۆیەوەیەتی (مدمي) واتا خوێناوی ، لەهەندێک لە سەرچاوە عەرەبیەکاندا باسی ئەوە دەکرێت لەکاتی خوێنبەربوونی نەخۆش ئەم مقامەی بۆ وتراوە تـاوەکو ئـازارەکەی کەم بێتەوە کە ئەمەش پشـت ڕاسـتکردنەوەی ئەو بۆچونیە کە هونەری مقام زیاتر بۆ هاوخەمی و هاوئازاری کۆمەڵێکە لە دەوری یەک ، لە پەیژە عێراقیەکانا پایەی موجیلا یاخوود مەدمی بە هۆکاری کاتی سـەرەمەرگی نەخۆشێك یان کەسێك کە نزیکی مردن و سـەرەمەرگە ئەم مقامە خوێندراوە . ئەم هەوا کوردیە گەرمیانیە زیاتر لە ٥٠ ساڵە نەوترابوەوە دوای ئەو ماوە درێژە لە کۆنسێرتی شـەشـەمی شـەوی یەڵدا لە گەڵ گرووپی مۆسیقای قەڵای شێروانە ، بەندە (محمد باڵەبان) بڕیاری خوێندنی ئەو پایە کوردیەم دا و لەگەڵ هاوڕێیانی گرووپەکەماندا بەیانی ئەو هەوایەمان کرد بۆ هێشتنەوەی ئەو پایە کوردیە .

نوسین و کۆکردنەوەی : محمد لقمان نوری (محمد گەرمیان ، محمد باڵەبان)

سەرچاوەکان:

الدراسات المغني من العراق

الکتاب : مقامات العراقیە

الکتاب : مدينة الكفري

کەس و کاری مقام خوێن موجی